

Princíp spoluvykúpenia ako esencia fatimsky inšpirovanej mariológie Pavla M. Hnilicu Historicko-teologická štúdia*

Lubomír Hlad

Tak ako to platí v prípade „teológie svätých“, ¹ aj v prípade biskupa Pavla M. Hnilicu (30. 3. 1921 Uňatín, SK – 8. 10. 2006 Nové Hradky, CZ) je možné konštatovať prienik medzi jeho životom a učením v zmysle tézy: „Teológia je podstatne zhrnutá v životopise... [Životy svätých] sú životnou syntézou kresťanského posolstva, ktorú uskutočnili istí veriaci našej doby.“² Z tohto dôvodu je potrebné biskupa Hnilicu vidieť v jeho dejinnej konkrétnosti, aby sme mohli plnšie uchopiť jeho teologické učenie týkajúce sa Panny Márie – mariológiu, ktorej podstatu jedinečným spôsobom vystihuje vyjadrenie švajčiarskeho teológa Hansa Urs von Balthasara (1905–1988):

Kristovo „áno“ a Máriine „áno“ sa vzájomne naplno prelínajú; preto platí, že Mária zjavuje svoju poslušnosť viery pochádzajúcu z milosti, ktorá je kristologická. A syn zas nikdy nepopiera to, čoho je dlžníkom svojej matke. Isté *aut aut* medzi Kristom a Máriou je podobne nemožné a absurdné ako by bolo *aut aut* medzi Kristom hlavou a Cirkvou jeho telom. Keby bol Kristus umelo odrezaný od svojej matky alebo od Cirkvi, kresťanská nábožnosť by stratila dejinnú zrozumiteľnosť, stala

* Táto štúdia je výstupom Medzinárodnej vedeckej konferencie *Biskup Pavol M. Hnilica SJ: osobnosť a dielo*, ktorá sa uskutočnila 29. 3. 2019, na pôde Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty v Bratislave.

¹ Termín „teológia svätých“ pochádza od François-Marie Lethela, ktorý v snahe o obnovu teológie tretieho tisícročia nabáda teológov, aby kráčali po dvojkoľaji, ktorou je „teologické skúmanie“ a „prežívanie teológie svätých“. Podľa autora „ide o dve rozdielne, avšak neoddeliteľné a komplementárne formy teológie ako autentického poznania Božieho tajomstva v Ježišovi a: z jednej strany je to klasická, špekulatívna teológia ako ‚veda viery‘ a z druhej strany ‚prežívaná teológia‘ ako ‚veda lásky‘.“ François-Marie LETHEL, *Teológia svätých*, Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2014, s. 26.

² Sandro SPINSANTI, „Vzory duchovní“, in *Slovník spirituality*, ed. Stefano de Fiore – Tullio Goffi, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 1133–1134.

by sa niečím abstraktným, akýmsi meteoritom padnutým z neba bez toho, aby zapustil korene v ľudskej tradícii minulej alebo budúcej.³

V živote, ako i vo zväčša kazateľsky ladenom teologickom diele biskupa Hnilicu, je nutné konštatovať rovnováhu medzi kristológiou a mariológiou.⁴ A hoci sa uňho ukazuje vysoká pozornosť venovaná tajomstvu Márie, nikdy nestráca zo zreteľa tajomstvo Krista a jeho spásneho diela. Takže je možné tvrdiť, že kristológia (soteriológia) a mariológia sa tu vzájomne až „perichoreticky“ prelínajú. Jasne to potvrdzuje sám autor na viacerých miestach vo svojich úvahách o podstate fatimských posolstiev:

Panna Mária v mene ľudstva prijala zvesť archanjela Gabriela a odpovedala „fiat“. Dnes v mene celého ľudstva Panna Mária prijala výzvu satana a postavila sa proti nemu. Mária s Božími zbraňami čelí tejto výzve, so zbraňami, ktoré nám dal Kristus: modlitba, obeta, zadosťučinenie, zasvätenie. Ako sa ona zasvätila Bohu a Božej veci, tak jej srdce, ktoré symbolizuje toto zasvätenie, chce, aby sme sa zasvätili aj my.⁵

1. ZÁKLADNÉ BIOGRAFICKÉ DÁTA SÚVISIACE S MARIÁNSKOU DUCHOVNOSŤOU A TEOLÓGIU P. M. HNILICU

Mariánska spiritualita Pavla Hnilicu formovaná úctou k Sedembolestnej (ktorú označuje aj termínom Spoluvykupiteľka)⁶ i spirituálnym dielom Ľudovíta M. Grigniona z Montfortu, získala fatimský rozmer po tom, ako sa tieto zázračné udalosti dostali do nášho prostredia. Písať o Fatime sa na Slovensku začalo v tridsiatich rokoch a obširnejšie až v roku 1942,

³ Hans Urs von Balthasar, *Maria, Icona della Chiesa*, Milano: San Paolo, 2015, s. 50–51.

⁴ Treba povedať, že Hnilicova mariológia je aj trinitárna, zvlášť vtedy, keď hovorí o Máriinom srdci ako o istom odraze srdca nebeského Otca aj Syna, v ktorom vládne láska Otca, Syna aj Ducha Svätého; porov. Osobný archív, uložený v súčasnosti v Kláštore Božieho milosrdenstva v Nových Hradoch v Českej republike: ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 36.

⁵ Tamže, s. 16.

⁶ V kázni z 2. 9. 1984 o Sedembolestnej hovorí: „Boh to tak chcel, aby sa Panna Mária stala Spoluvykupiteľkou, tak ako je Kristus Vykupiteľ. A my máme to vyvolenie, tú milosť, že nám je patrónkou Panna Mária práve pod menom Sedembolestná, to znamená Spoluvykupiteľka... Preto vás dnes prosím, aby ste sa stali spoluvykupiteľmi, misionármi, v tom prejavíte najväčšiu úctu k Sedembolestnej.“ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Kázeň* 2. 9. 1984, s. 2, 5.

keď z príležitosti 25. výročia pápež Pius XII. zasvätil vojnou zmietaný svet Nepoškvrnenému Srdcu Panny Márie. V tom čase vyšla na Slovensku aj kniha od L. Gonzagu da Fonsecu *Fatimské zázraky*.⁷ Z tejto knihy sa dozvedel o udalostiach vo Fatime ako jezuitský novic. Keď sa v roku 1950 dostal spolu s ostatnými rehoľníkmi do koncentračného kláštora najskôr v Jasove a potom v Podolínci, ich myšlienky sa obrátili na fatimské zjavenia. Hnilica a jeho spoločníci si jasne uvedomili spojenie medzi tým, čo zažívali, s predpoveďami Panny Márie z Fatimy z roku 1917, ktoré obsahovali posolstvo o rozšírení nenávisťného a agresívneho bludu komunizmu z Ruska⁸ na Západ, ktorý Hnilica pomenoval ako „mystické telo satana“.⁹ V konfrontácii so svojimi prenasledovateľmi jasne videl zrážku dvoch antagonistických síl. Pod zástavou Matky Božej s nápisom „fiat“ stoja nositelia Kristovho kríža, pracujúci podľa Božej vôle, a pod druhou zástavou kráčajú nepriatelia Kristovho kríža s nápisom „non serviam“.¹⁰

Podľa slov Hnilicu, práve v koncentračnom kláštore sa ho fatimské posolstvo dotklo najintenzívnejšie:

Moje najvnútornejšie stretnutie s Fatimou nebolo to, keď som bol so Svätým Otcom vo Fatime, ale keď som bol v koncentračnom tábore, keď sme cítili ako sme obeťami toho systému, o ktorom Panna Mária predpovedala, že sa bude šíriť z Ruska a že Cirkev bude prenasledovaná. Spontánne nám napadla myšlienka analyzovať fatimské posolstvo.¹¹

⁷ Porov. Ján HNILICA – František VNUK, *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi, 2. časť 1951–1995*, Trnava: Dobrá kniha, 1996, s. 100. Knihu Luisa Gonzagu da Fonsecu *Le meraviglie di Fatima* z talianskeho originálu preložil páter Jozef Lackovič v roku 1943. Porov. Jozef LACKOVIČ, *Fatima. Odkaz Panny Márie*, Trnava: Posol Božského Srdca Ježišovho, 1943.

⁸ „V Máriinej a Božej myslí sa pod Ruskom nemyslí len určité geografické teritórium... Myslím, že slovo Rusko sú podľa Márie a Boha omyly a ideológia. Tieto omyly sa nazývajú Rusko... V tomto zmysle Rusko je všade... Rusko je nástroj a zosobňuje ateistickú, materialistickú a marxistickú ideológiu...“ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Varie 11: José dos Santos Valinho, Incontro con Suor Lucia, 19 novembre 1987*.

⁹ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 5.

¹⁰ HNILICA – VNUK, *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi, 2. časť 1951–1995*, s. 100. Výklad tvrdenia, že dnes sú vztýčené dve zástavy: prvá, ktorá patrí satanovi a je to ateistický komunizmus, a druhá patriaca Nepoškvrnenej, sa nachádza v rukopise Pavla Hnilicu. Porov. ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Conferenza di Bolzano*, s. 9–14.

¹¹ Tamže, s. 5.

Okrem jasného pochopenia démonickej a biblicko-apokalyptickej podstaty komunizmu,¹² k rozvinutiu fatimskej spirituality vrátane jeho pastoračného pôsobenia prispeli nasledujúce okolnosti:

Stretnutie s Hnutím *focolare* po jeho biskupskej vysviacke (2. 1. 1950) a následnom úteku z vlasti (v roku 1951), ktoré malo silný mariánsky rozmer a bolo vhodným prostredím pre prijatie ideí Fatimy. Pod vplyvom Pavla Hnilicu, po zasvätení sa Nepoškvrnenému Srdcu Panny Márie, zamerali svoj apoštolát na Rusko a na ateizmus. Tu ide zrejme o prvú snahu Pavla Hnilicu o pretavenie Fatimy do pastoračnej praxe.¹³

Druhý vatikánsky koncil (1962–1965), ktorý dal mariológii XX. storočia významný impulz (zvlášť náuke o jedinečnej spolupráci Panny Márie na diele vykúpenia – LG 61) a ktorý bol určitým spôsobom ovplyvnený aj príhovorom Pavla Hnilicu, kedy koncilovým otcom (a ešte predtým pápežovi Jánovi XXIII.) poodhalil povahu komunizmu i miesto Panny Márie v zápase so súčasným ateizmom (porov. GS 19–21).¹⁴

¹² Biskup Hnilica veľmi dobre vytušil, čo komunistický režim bude znamenať, a akým spôsobom sa bude snažiť cez svojich „misionárov“ indoktrinať všetky vrstvy spoločnosti, nevynímajúc ani budúcich kňazov. O správnosti jeho intuície svedčí historická štúdia, pojednávajúca o aktivitách komunistických pedagógov na cirkevnej pôde, konkrétne na bohosloveckej fakulte. Jozef Haľko uvádza: „Prvni cíl byl indoktrinační: ateizace byla sice v tomto prostředí vyloučená, ale komunistická strana soustavně doufala v úspěch vedení bohoslovců k loajalitě vůči kladně prezentovanému režimu. Druhý cíl byl kontrolní: kromě komunikace mezi pedagogy a studenty totiž probíhala tajná komunikace učitelů s bezpečnostními orgány, z nichž někteří byli dokonce jejich bezprostředními spolupracovníky. Z indoktrinačního a kontrolního zacílení vyplývá třetí, demoralizační cíl prorežimní katedry: do učeben a kabinetů vnášeli komunističtí vyučující strach, napětí a nedůvěru, nemluvě o stovkách promarněných hodin na úkor mnohem užitečnějších předmětů. Na závěr můžeme konstatovat, že katedra své primární cíle nesplnila, nýbrž dosáhla opaku: seminaristé se v přímém kontaktu s protagonisty režimu pouze utvrdili v přesvědčení, že v programově a cílevědomě ateizovaném prostředí má tím větší význam stát se knězem.“ Jozef Haľko, „Pokus o marxistickou infiltraci bohosloveckých fakult v Československu. Se zvláštním zřetelem na ‚Katedru společenských věd‘ Bohoslovecké fakulty v Bratislavě,“ *Studia theologica* 16, č. 3 [171] (2014): 148–172.

¹³ Porov. ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *List fokolárinom* 11. 10. 2006.

¹⁴ Prejav biskupa Pavla Hnilicu na Druhom vatikánskom koncile sa v plnom znení nachádza v knihe HNILICA – VNUK, *Pavol Hnilica biskup umlčanej Cirkvi, 2. časť 1951–1995*, s. 95–97; O prejave na koncile sám Hnilica hovorí: PAVOL HNILICA, *Rozhovory. Ľudia a udalosti v živote biskupa Pavla Hnilicu*, ed. František Vnuk, Bratislava: Smaragd, 2001, s. 210–211.

Oslavy 50. výročia Fatimy (1967), pri príležitosti ktorých listom požiadal Svätého Otca, aby sa modlil za prenasledovanú Cirkev a obrátenie Ruska, čo sa aj udialo, ako svedčia slová pápeža Pavla VI.:

V duchu zalietame do krajín, v ktorých je skutočná náboženská sloboda pošliapaná, kde sa úradne vyhlasuje, že Boha niet, a toto tvrdenie sa predkladá ako výdobytok nových čias a oslobodenie národov. Ale to nie je pravda. My sa za tieto krajiny modlíme...¹⁵

Samotná návšteva Fatimy od 11. mája 1967, ktorej súčasťou bolo stretnutie s fatimským biskupom Venanciom, so sestrou Luciou (13. mája 1967), ako i s veriacimi, ktorým na sérii svedectiev prenasledovanej Cirkvi z vlastnej domoviny dokumentoval tézu, že „komunizmus je choroba, Fatima je liek“¹⁶ predpísaný Pannou Máriou v roku 1917. Týmto liekom je modlitba, pokánie a sebaobetovanie. Vysoká miera publicity, ktorú mala sv. omša, kde biskup Hnilica stál po boku sestry Lucie a pápeža, spôsobila záplavu pozvaní kázať a prednášať o fatimskom posolstve. Čo aj robil vo vnútornej zhode s Pavlom VI., ktorý v encyklike *Ecclesiam suam* (1964) vyjadril, že najťažším problémom dnešnej doby je ateizmus.¹⁷

Návšteva Fatimy sa javí ako dôležitý impulz pre rozvíjajúce sa teologické i pastoračné smerovanie biskupa Hnilicu po zverejnení jeho biskupskej vysviacky Pavlom VI. (1964). Od tohto bodu sa odvíja pretavenie jeho myšlienok do praxe: vznik Iniciatívy *Pro Fratribus* – mariánskeho hnutia s cieľom prebudiť záujem o prenasledovanú Cirkev a zapojiť ľudí do misijného apoštolátu v zmysle fatimských výziev (1967)¹⁸; vydáva-

¹⁵ HNILICA – VNUK, *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi, 2. časť 1951–1995*, s. 105.

¹⁶ Tamže, s. 103.

¹⁷ Tamže, s. 138. Text sa odvoláva na bod 104 encykliky *Ecclesiam suam*. Porov. <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/ecclesiam-suam>.

¹⁸ Keďže život biskupa Hnilicu bol úzko spätý so spoločenstvom *Rodina Panny Márie*, treba uviesť isté zásadné upresnenie týkajúce sa rozvíjania a šírenia jeho mariologického myslenia, predovšetkým náuky o spoluvykúpení a Panne Márii Spoluvykupiteľke prostredníctvom zbierania podpisov za vyhlásenie „poslednej mariánskej dogmy“. Zbieranie podpisov žiadajúcich vyhlásenie dogmy o Panne Márii ako Spoluvykupiteľke, Prostredníci a Orodovníci (zo 170 krajín sveta sa zozbieralo viac než 6 miliónov podpisov; figurujú medzi nimi aj podpisy 45 kardinálov, 540 biskupov a viacerých profesorov vrátane expertov na mariológiu) bolo iniciatívou hnutia *Vox populi Mariae Mediatrix* pod vedením amerického profesora Marka Miravalleho. Túto iniciatívu na Slovensku uvedené spoločenstvo (jeho vtedajší názov znel *Pro Deo et Fratribus* – Rodi-

nie časopisu (*Pro fratribus*) v rôznych jazykových mutáciách (rok prvého vydania 1969); zbierka duchovných pokladov medzi slovenskými katolíckymi emigrantmi započatá obežníkom v roku 1965, kde znelo: „Drahí rodáci! Svätý Otec ma v pôste tohto roku prijal na audiencii a vyzval ma, aby som našiel nábožných ľudí, ktorí by sa modlili za trpiacich pod bezbožným marxizmom a za obrátenie prenasledovateľov. Začínáme preto zbierku duchovných pokladov“; nespočetné množstvo kazateľských ciest po Taliansku (zvlášť v rokoch 1975–1976 na tému kresťanstva a marxizmu), do Kanady, Spojených štátov, Južnej Ameriky, Austrálie a Južnej Afriky; (Stretnutia, ktoré neboli politické, ale misijné a ktorých cieľom nebola politická agitácia, ale fatimský návod ako priviesť neveriacich naspäť k Bohu cez pokánie, modlitby a osobné obety, sa stretli s nevôľou medzi komunistami v Taliansku aj v domovine);¹⁹ nadviazanie duchovného spojenectva s pápežom Jánom Pavlom II., ktoré je samostatnou a veľmi bohatou kapitolou Hnilicovho života; misijné cesty po páde komunizmu predovšetkým do Československa v presvedčení, že pád ateistického režimu ešte neznamenal jeho koniec, ale že sa objaví v modernej a celkom nevinnej podobe, ako to vyjadril Ján Pavol II.: „Jestvuje nebezpečenstvo, že marxistický ateizmus bude nahradený inou formou ateizmu, ktorý poklonkujúc sa slobode, bude sa snažiť zničiť korene ľudskej a kresťanskej morálky“.²⁰ Inšpirovaný Fatimou sa biskup Hnilica zasadzoval za víťazstvo Nepoškvrneného srdca Panny Márie až do konca

na Márie Spoluvykupiteľky) ani neorganizovalo, ani nepodporovalo. Sám biskup Hnilica sa k zbieraniu podpisov vyjadril takto: „To je jeden z typických prejavov ‚hlasu ľudu‘. Viem o ňom a dobre poznám aj tých, čo túto kampaň organizovali. Nemôžem však tvrdiť, že to bezvýhradne schvaľujem.“ (Pavol Mária HNILICA, *Milosťou Božou zdobená*, Bratislava: Magnificat, 2006, s. 35) Z teologického hľadiska je potrebné pripomenúť, že v duchu najnovších dokumentov Cirkvi je známkou katolíckej teológie pozorné načúvanie veriacim, ktorí sa tešia daru zmyslu pre vieru (*sensus fidelium*); porov. MEDZINÁRODNÁ TEOLOGICKÁ KOMISIA, *La teologia oggi: prospettive, principi, criteri*, kap. 3, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_doc_20111129_tologia-oggi_it.html [zverejnené 29. 11. 2011, cit. 14. 3. 2021]. Príklon súčasného pápeža Františka ku hlasu jednoduchého Božieho ľudu spolu s jeho silným dôrazom na synodalitu vytvára správny vzorec prístupu k spomínanej iniciatíve, zvlášť vtedy, ak sa zohľadní skutočnosť, že pýtanie sa na mienku Božieho ľudu bolo dôležitou súčasťou v procese vyhlásenia posledných dvoch mariánskych dogiem (o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie a Nanebovzatí Panny Márie).

¹⁹ Porov. Viliam JUDÁK, *Boží priatelia. Slovenské martyrológium*, Trnava: SSV, 2016, s. 561; HNILICA – VNUK, *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi, 2. časť 1951–1995*, s. 171–180.

²⁰ HNILICA – VNUK, *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi, 2. časť 1951–1995*, s. 300.

svojho života. Sumárne jeho pastoračnú aktivitu vykresľuje Emília Hrabovec:

Biskup Hnilica, po emigrácii v roku 1951 žijúci v rímskom exile, bol človek mimoriadnej duchovnej, pastoračnej, charitatívnej a cirkevnopolitickej aktivity, ktorej cieľom bolo pomáhať Cirkvi za železnou oponou materiálne i duchovne, oboznamovať západný svet s nebezpečenstvom komunizmu a zabrániť tomu, aby stratil voči nemu obranyschopnosť. Mal tisíce prednášok po celom svete a vydal veľký počet kníh o situácii Cirkvi za železnou oponou, ktoré boli preložené do deviatich jazykov.²¹

2. TEOLOGICKÁ INTERPRETÁCIA FATIMY AKO ZÁKLADNÝ KAMEŇ MARIOLOGIE PAVLA M. HNILICU

Ako je možné vidieť z biografie, hlavný impulz k teologickým reflexiám o Panne Márii dala Hnilicovi udalosť zjavenia vo Fatime, no tiež osobná skúsenosť prenasledovania, ktorú vyhodnotil ako splnenie fatimskej predpovede. Napriek tomuto skúsenostnému rozmeru, ktorý dal úvahám o Márii naratívno-homiletický ráz, je Hnilicova mariológia dôsledne biblická, pretože autorovou snahou je ozrejmiť, že obraz Panny Márie, ktorý ponúka Fatima, je úplne v zhode s novozákonným zjavením a zároveň, že obsahom fatimských zjavení nie sú nové pravdy, ale pravdy zjavené Kristom: „Podstata fatimskej zvesti nie je nejaká novinka, ale spočíva v aplikácii princípu spoluvykúpenia.“²² Takto

²¹ Emília HRABOVEC, „Svätá stolica a Československo 1945–1965,“ in *Umlčaná Cirkev a pápežská diplomacia 1945–1965*, ed. Emília Hrabovec – Giuliano Brugnatto – Peter Jurčaga, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2018, s. 298. Autorka ďalej hovorí: „Pápež plne schválil konanie Cirkvi na Slovensku, odstraňiac tak pochybnosti, ktoré sa vyskytli o právoplatnosti tajných biskupských vysviacok, a udelil jezuitskému provinciálovi na Slovensku špeciálnu a mimoriadnu právomoc aj v budúcnosti podniknúť potrebné kroky, nevyhnutné na zabezpečenie kontinuity biskupskej moci. Keď Mons. Antonio Samoré, sekretár pre mimoriadne cirkevné záležitosti, odovzdával Hnilicovi pápežov dekrét, poznamenal, že v moderných dejinách Cirkvi ešte Svätá stolica nikomu neudelila také rozsiahle fakulty.“

²² ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 1. Ako vyplýva z dopisov naznačených informácií, celý komplex mariologických úvah P. M. Hnilicu je nepredstaviteľný bez termínov spoluvykúpenie či Spoluvykupiteľka. Napriek tomu, že Hnilica uvedeným termínom dáva interpretáciu, ktorá v ničom neprekračuje rámec katolíckej ortodoxie, je nutné poznamenať, že dané termíny sú dnes viacerými teológmi považované za nejednoznačné, zavádzajúce, neprimerané, resp. neekumenické, a preto by nemali patriť do slovníka pokoncilového mariológa a teológa (porov. Dušan

sú všetky Hnilicove úvahy o Fatime prenesené na pôdu Svätého písma a katolíckej doktríny, predovšetkým soteriológie, ale aj pneumatológie (Duch je Duchom pravdy a Duchom, ktorému patrí víťazstvo nad lžou v okamihu nových Turíc. Tento Duch Svätý spúšťa iný mechanizmus, ktorým sa realizuje jeho prísľub – epocha Ducha Svätého; On si vyberá

ARGALÁŠ, *Ježiš Kristus, stredobod vesmíru a dejín*, Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2003, s. 107. Edícia Studia Theologia Nitriensia 3). J. Ratzinger roku 2000 odpovedal na otázku o možnosti vyhlásenia Márie za Spoluvykupiteľku pod vplyvom žiadosti veriacich takto: „Nemyslím si, že by sa tejto požiadavke [...] v dohľadnom čase malo vyhovieť. [...] to, čo táto požiadavka obsahuje, je už lepšie vyjadrené inými titulmi Panny Márie, zatiaľ čo formulácia ‚Spoluvykupiteľka‘ je príliš vzdialená reči Svätého písma i reči cirkevných Otcov, a teda vyvoláva nedorozumenia. [...] Všetko pochádza od neho [Krista]; aj Mária je všetkým, čím je, len cez neho. Slovo ‚Spoluvykupiteľka‘ by tento pôvod zatemňovalo. Správny zámer sa vyjadril nesprávnym slovom. Vo veciach viery je podstatná práve kontinuita s rečou Písma a Otcov.“ (Joseph RATZINGER, *Boh a svet*, Trnava: SSV, 2005, s. 248–249)

Napriek tomu, že cieľom našej štúdie je z nesmierného množstva archívnych materiálov vyabstrahovať to, čo tvorí fatimskú os Hnilicovej mariológie, a predstaviť ju tak, aby autorov hlas prostredníctvom nej zaznel čo najautentickejšie a najvernejšie (čiže bez subjektívnych interpretácií autora štúdie), je s ohľadom na objektívnosť žiaduce uviesť, že jestvuje nemalý počet teológov (Jean Galot, Tomáš Špidlík, Brunero Gherardini, Bertrand de Margerie, Achille Triacca, Luigi Iammarrone, Arthur Calkins, Manfred Hauke, Peter Fehlner, Ruggero Rosini a i.) a rovnako biskupov i kardinálov, ktorí mariánsky titul Spoluvykupiteľka, naopak, považujú za biblický, patristický a teologicky dostatočne presný. K nim sa radí aj pápež Ján Pavol II. (Porov. Andrej Mária ČAJA, *Panna Mária v Božom pláne spásy*, Nitra: Publica, 2018, kapitoly II, III, IV). Treba tiež uviesť, že magisteriálny dokument, ktorý by diskusiu o vhodnosti predmetného titulu raz a navždy ukončil, nejestvuje. Len mylne sa zaň považuje vyjadrenie Kongregácie pre náuku viery z 25. 5. 1974, týkajúce sa mariánskych zjavení v Amsterdame, s ktorými je titul Spoluvykupiteľka vnútorne spätý (porov. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19740525_signora-amsterdam_it.html). Hľadanie ultimatívneho argumentu v podobe magisteriálneho vyjadrenia zakazujúceho používanie tohto titulu (hoci v dobrej snahe o čistotu teologického jazyka), spojené s nadinterpretáciou zdržanlivého postoja pápežov ostatných rokov, je prístupom skôr juridickým než argumentačno-teologickým.

Z toho dôvodu nás vedecká poctivosť prepojená so znalosťou komplexnosti teologickej problematiky spoluvykúpenia (vrátane jej biblickej, patristickej, dejinno-teologickej, ale aj lingvistickej stránky, na ktorú s precíznosťou a objektívnosťou poukazuje ČAJA, *Panna Mária v Božom pláne spásy*, s. 190–195) zaväzuje biskupa Hnilicu ako sympatizanta a propagátora predmetnej mariologickej terminológie hodnotiť vecne, s rešpektom a najmä bez ideologických predsudkov. Osobitne, ak on sám bol dostatočne precízny pri objasňovaní pravého významu titulu Spoluvykupiteľka a zdôrazňoval jedinečnosť Kristovho vykupiteľského prostredníctva, ako to vyplýva z jeho slov uvedených na viacerých miestach našej štúdie. Považovať Hnilicovo mariologické dielo (či už písané, alebo kázané) v zmysle kritických slov Salvatore Maria Perrellu za „nedostatočne

pre uskutočnenie definitívneho víťazstva dve postavy: Máriu a Petra)²³ a ekleziológii (zvlášť náuka o Cirkvi ako tajomnom Kristovom tele).²⁴ Ako vovedenie do teologickej metódy biskupa Hnilicu môžu byť pomocou jeho slová o vlastnej teologickej formácii:

Boli sme formovaní na rovine intelektu, aby sme vedeli určiť rozdiely medzi jednou a druhou osobou Najsvätejšej Trojice, dve prirodzenosti v Ježišovi a jednu osobu. Toto všetko vedecky. Ale v pravej láske, ktorá je pre kňaza pravý obsah evanjelia, sa spája nielen láska k Bohu, ale aj láska k blížnemu.²⁵

Podľa Hnilicu jestvujú pyšní teológovia, ktorých pýcha sa prejavuje predovšetkým odmietaním Panny Márie.²⁶ Ich poznanie pripodobňuje poznaniu Lucifera, ktorý pozná Boha, ale nebol ochotný prijať jeho spásny plán, ktorého súčasťou je narodenie z Kráľovnej. Naproti tomu sú mariáni, sú to pokorné a úslužné duše, ktoré ako matka vykonávajú najponížujúcejšie služby pre deti. Známkou pravej – slúžiacej – teológie je teda jej mariánskosť.

Hlavnou mariologickou tézou biskupa Hnilicu je, že Panna Mária je Spoluvykupiteľka²⁷ a Fatima tento princíp spoluvykúpenia prorocky

hlboké“ alebo „teologicky nezrelé“ by teda s ohľadom na vyššie uvedený zoznam autorov zastávajúcich titul Spoluvykupiteľka, ktorých celkom isto nemožno považovať za druhotriednych teológov, bolo prinajmenšom netaktické. (Porov. ČAJA, *Panna Mária v Božom pláne spásy*, s. 12; Salvatore Maria PERRELLA, „Mediazione e Corredenzione. Una dottrina ancora da approfondire,“ *Madre di Dio* 65 (1997): 4; *Maria Corredentrice. Storia e Teologia*, zv. 1–17, Frigento, 1998–2014.)

²³ Porov. ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 65.

²⁴ Porov. tamže, s. 2.

²⁵ Tamže, s. 48.

²⁶ V danej téze je rozpoznateľné echo náuky Ludovíta Máriu Grigniona z Montfortu o „kritických čitateľoch“; porov. Ludovít Mária GRIGNION, *O pravej úcte k Panne Márii*, Bratislava: Oto Németh, 2011, s. 92.

²⁷ Vnútné dôvody svojho zápalu v šírení náuky a úcty k Panne Márii Spoluvykupiteľke odhaľuje Hnilica sám: „Prv než som ilegálne prekročil slovensko-rakúske hranice a prišiel na Západ, urobil som našej Spoluvykupiteľke sľub, že ak prídem živý do Ríma, chcem najprv informovať Svätého Otca o skutočnej situácii prenasledovanej Cirkvi na Slovensku. Potom chcem stráviť zvyšok svojho života tým, že budem v sebe prehľbovať úctu k Panne Márii, šíriť náuku o nej ako Spoluvykupiteľke a oboznamovať ľudí s tajomstvom spoluvykúpenia vo svetle Ducha Svätého.“ (Pavol Mária HNILICA, *Milosťou Božou zdobená*, Bratislava: Magnificat, 2006, s. 19)

Dané svedectvo potvrdzuje, že jeho príklon k tejto mariologickej téme nesie skôr fatimskú než amsterdamskú stopu. Amsterdamské zjavenie (podľa slovníka Reného Laurentina zaradené medzi zjavenia autentické a Cirkvou uznané) bolo pre Hnilicu – keď

akcentuje ako duchovnú cestu pre celú Cirkev²⁸ v ťažko skúšanom XX. storočí. Termín Spoluvykupiteľka autor vykladá kristocentricky:

Panna Mária je Spoluvykupiteľka pre svoju vnútornú účasť na vykúpení, nielen tým, že je Božia Matka, ale aj svojimi bolesťami: „A tvoju dušu prenikne meč.“ Bola Bolestnou Matkou tiež, keď stála pod Kristovým krížom a zjednocovala sa s vykúpiťským Kristovým dielom, tak sa stala našou Spoluvykupiteľkou.²⁹

Zároveň spoluvykúpenie vysvetľuje ako uskutočnenie náuky sv. Pavla, ktorý hovorí: „Na vlastnom tele dopĺňam to, čo chýba Kristovmu utrpeniu“ (Kol 1,24), pričom túto náuku o dopĺňaní utrpenia vkladá do kontextu pavlovskej náuky o Cirkvi ako Kristovom tele, kde rôzne charizmy sú vo vzájomnej interakcii pre dobro celku mystického tela³⁰ a v ktorom vládne princíp reciprocity: jeden za druhého (Kananejská žena prihovárajúca sa za dcéru; sv. Štefan prihovárajúci sa za Pavla; Kristus pri Poslednej večeri, ktorý sa modlil za iných).³¹ Biblickú náuku o spoluvykúpení autor originálne vysvetľuje – hoci skôr duchovne – ako privilegium a prejav Božej úcty voči človeku, keďže mu umožňuje participovať na diele vykúpenia a na Kristovom utrpení:

Tu stojíme pred Božím plánom. Boh chcel, aby chýbala jedna časť a aj Kristus to chcel! Tu je najväčšia manifestácia Božej lásky k nám, pretože nás chce urobiť účastníkmi na pláne vykúpenia. Človek je poctený (*onorato*), keď môže mať účasť na najväčšom diele aktívne, ako spolupracovník... Byť spolupracovník a zajtra spoludedič, je naša najväčšia kariéra.³²

V snahe o širšie teologické zdôvodnenie i obhájenie zmieneného princípu (spoluvykúpenia) sa Hnilica utieka k náuke sv. Augustína o dobrých skutkoch, ktoré sú naše a zároveň Božie, takže sa dá povedať, že to,

sa s ním prvýkrát oboznámil cez osobu Idy Peerdemanovej – potvrdením správnosti jeho teologickej intuície a z nej vyplývajúcej pastoračnej aktivity.

²⁸ V súvislosti s termínom Spoluvykupiteľka a prebiehajúcou teologicko-lingvistickou diskusiou o jeho vhodnosti treba uviesť, že ide o autentický fatimský termín: sestra Lucia ako priama adresátka zjavení a zároveň ich interpretka ho sama viackrát použila pri objasňovaní duchovno-teologického zmyslu zjavení Panny Márie. Porov. SESTRA LUCIA, *Výzvy fatimského posolstva*, Bratislava: Serafín, 2003, s. 112–113, 136, 183, 203, 284–285, 298, 299, 316–317.

²⁹ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 1.

³⁰ Porov. tamže, s. 2.

³¹ Porov. tamže.

³² Tamže, s. 1–2.

čo robíme ako ľudia, je integrálnou súčasťou Božích skutkov, ktoré sú spásne: „Ak nazeráme na vec teologicky so sv. Augustínom, zisťujeme, že aj naše dobré diela (*opere buone*) sú Božie dary..., ale je pravda, že zároveň sú to naše skutky. Toto je Boží zázrak, že naše skutky sú jeho a tiež naše.“ Tento bezpochyby zaujímavý koncept prenáša následne do kristologického kontextu, keď učí (určite v zmysle náuky Chalcedonského koncilu o dvoch prirodzenostiach Krista, ktoré sú nezmiešané, nezameniteľné, nerozdielne a neoddelené),³³ že „skutky Kristove boli jeho, ale boli aj skutkami celého ľudského pokolenia, pretože Kristus ako človek bol vždy zjednotený so svojím Božstvom“.³⁴ Z toho následne tiež vyplýva, že „ako Mária sa vložila do Krista, tak aj každý z nás sa môže podobne vložiť a Boh mu dá milosť mať účasť na diele spásy ľudského pokolenia“.³⁵ Princíp spoluvykúpenia Hnilica obhajuje aj pred častou teologickou námietkou, že v spoluvykúpení ako i v mariánskej úcte ide o oslabenie významu Kristovho vykupiteľského diela, ktoré je jedinečné:

Máme biblické prvky, aby sme mohli veriť, že Boh chce explicitne postaviť Máriu pred nás a rozšíriť úctu k jej Srdcu, k tomu, čo je v nej najvnútornejšie, najsvätejšie a zasvätiť sa mu. Musíme veriť, že Panna Mária by bola prvá, ktorá by sa postavila proti tejto úcte, ak by znižovala Božiu slávu, keby sme jej chceli dať niečo, čo jej nepatrí. Jej duša je najžiarlivejšia, čo sa týka slávy Boha a svojho Syna. Každá pravá matka nehladá svoju slávu, ale ju chce pre svojho syna. Ona nám chce len pomôcť... Treba povedať, že zásah vo Fatime ako aj zásah v Lurdoch... to nie sú zásahy mariánske, ale Božie, kde Panna Mária je len hlas, nakoľko je najvernejšia služobníčka a koná v Božom mene.³⁶

Náuku o spolupráci na vykúpení vo vnútri mystického tela, obsiahnutú v Písme³⁷ a v teologickom myslení, ale istým spôsobom skrytú

³³ „Nasledujúc teda svätých Otcov, všetci jednohlasne učíme vyznávať, že Syn, náš Pán Ježiš Kristus, je jeden a ten istý a že je dokonalý vo svojom božstve a dokonalý vo svojej ľudskosti, že je pravý Boh a pravý človek [...], že jeden a ten istý Kristus, Pán, Jednorodný, ktorý pozostáva z dvoch prirodzeností nezmiešané, nezameniteľne, nerozdielne, neoddeliteľne [...], že nie je jeden na dve osoby rozdelený alebo rozčlenený, ale že je jeden a ten istý Syn, Jednorodný, Boh, Slovo a Pán Ježiš Kristus.“ Josef NEUNER – Heinrich Roos, *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej magistéria*, Trnava: Dobrá kniha, 1995, s. 104.

³⁴ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICA, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 2.

³⁵ Tamže.

³⁶ Tamže, s. 57.

³⁷ O tom, ako náuka o spoluvykúpení stojí na biblických základoch nielen novozákonných, ale aj starozákonných, hovorí biskup Hnilica v ďalšej úvahe: „Spoluvykúpenie

a nerozvinutú, aktualizovala, podľa slov Pavla Hnilicu, Panna Mária jedinečným spôsobom práve vo Fatime.³⁸ Biblický princíp spoluvykúpenia (ktorého exemplárnym vzorom je Panna Mária a ktorý znamená: „Ja môžem prispieť nielen k mojej vlastnej spásе, ale aj k spásе iných a tak som spoluvykupiteľ, čo je najvznešenejšie meno, ktoré môžem mať“)³⁹ je možné chápať ako istý „mechanizmus vykúpenia“,⁴⁰ ktorým sa uskutocňuje Boží spásny plán. Fatima teda zjavuje, a tým v aktuálnych podmienkach prorocky pripomína, tento spásny mechanizmus obsiahnutý v Božom zjavení. Keďže ide o istý operatívny princíp spásneho diela ako celku, ktorého pólmi sú dielo stvorenia (protológia) a dielo završenia (eschatológia), je vhodné si Hnilicov soteriologický model⁴¹ aplikovaný na aktuálny dejinný kontext v krátkosti predstaviť.

chápané ako spolupráca všetkých vykúpených na spásnom pláne Otca a na diele Spasiteľa a Vykupiteľa jeho Syna Ježiša Krista, ktoré sa stalo zrejším v Novom zákone, kde je Presvätá Mária najziarivejším a najplodnejším príkladom, má svoje korene zapustené v Starom zákone počínajúc knihou Genezis, kde sa hovorí o stvorení sveta a človeka.“ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, „La corredenzione“, in *Zbierka mariánsky textov, Fatima, Amsterdam, Misericordia*, s. 40.

³⁸ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 3.

³⁹ Tamže, s. 53.

⁴⁰ Termín „mechanizmus vykúpenia“ je prebratý z teologického odkazu fundamentálneho teológa E. Salmanna, ktorý pod ním rozumie základné formy pochopenia a výkladu Kristovho spásneho diela. Medzi mechanizmy vykúpenia prítomné v dejinách teologickej reflexie od patistiky po súčasnosť patria: 1. odčinenie/uzmierenie, 2. odpustenie, 3. zmierenie, 4. oslobodenie, 5. pozdvihnutie (elevácia), 6. zástupná náhrada (*sostituzione vicaria*), 7. znovustvorenie. Giovanni Cesare PAGAZZI, „In principio la mediazione,“ in *Memorie italiane. Impressioni e impronte di un cammino teologico*, ed. Elmar Salmann, Assisi: Cittadella, 2012, s. 227.

⁴¹ Pod pojmom „soteriologický model“ je možné chápať istú ucelenú myšlienkovú stavbu vysvetľujúcu udalosť spásy. Dejiny kristológie sú dejinami neustálych a mnohých pokusov o reflexiu o tajomstve Ježiša Krista a o vykúpení, sú dejinami snahy o pochopenie a prehĺbenie týchto tajomstiev na pozadí istého obdobia a kultúry. Preto nachádzame mnohé pokusy vyložiť tajomstvo Ježiša Krista vychádzajúc z kristologických titulov, či soteriologických metafor. Tieto modely sú legitímne dovtedy, kým jednotlivé modely ostanú otvorené jeden k druhému. Nijaký z týchto modelov nemôže byť izolovaný alebo povýšený na jediný platný model. Všetky modely sú istými náhľadmi, ktoré musia byť doplnené ostatnými perspektívami. V každom kultúrnom a dejinnom kontexte sme povinní formulovať kristológiu (a soteriológiu) tak, že ostaneme verní tradícii a zároveň, že budeme otvorení aktuálnej situácii, na ktorú je potrebné v čo najväčšej miere nadviazať, ale rovnako ktorú treba podľa potreby kritizovať, aby sa zachránila identita kristologického diskurzu o spásе. Nijaká jednotlivá kristológia nie je v stave uchopiť „plnosť Krista“ (Ef 4,13). Preto je potrebná pluralita kristológií a soteriológií; Porov. Hans KESSLER, „Cristologia,“ in *Nuovo corso di dogmatica*, ed. Theodor Schneider, Brescia: Queriniana, 1995, s. 454–455. Aj v prípade Pavla M.

Podľa slov Pavla Hnilicu sa ľudstvo – ktoré nie je spokojné kým nie je nasmerované na Boha⁴² – vo veci spásy nachádza v kritickom stave:

Dá sa hovoriť o stave núdze vo vzťahu k problému spásy. Ako keď vypukne epidémia cholery, všetci sú zapojení do služby prvej pomoci. Pretože zlo sa veľmi rozšírilo prostredníctvom miliónov apoštolov a nástrojov démona, tak Mária koná všeobecnú mobilizáciu všetkých kresťanov, aby sa každý kresťan usiloval byť apoštolom, prostredníctvom jednoduchých každodenných skutkov, prostredníctvom krížov, ktoré Boh každý deň posiela.⁴³

Kritický stav je zapríčinený dielom satana, ktorý prostredníctvom väčšieho počtu „misionárov“ než má Kristus, šíri systém militantného ateizmu. V tomto zmysle ateistický komunizmus „nie je nič iné ako mystické telo satana“,⁴⁴ ako náboženstvo antikrista:

V ľudskom srdci ostáva sväté miesto, kde je Boží trón a ak je toto miesto obsadené Bohom, Najvyšším ideálom, človek je bez ťažkostí pripravený zanechať vlast, otca, matku, pretože Boh to všetko vynahradí... Ale toto miesto, a v tom spočíva tajomstvo človeka a jeho skúšky, Boh dovoľí, aby bolo obsadené aj niekým iným, systémom, alebo falošným bohom... Miesto rezervované pre pravého Boha a pre všetky ideály, ktoré nám Boh vložil do ľudského srdca a ktoré nám priniesol Kristus..., aby naša duša mohla byť naplno podobná Bohu, obsadí falošný boh... Komunizmus nie je politická strana..., ale súhlas viery.⁴⁵

Tento militantný ateizmus je blud, zaslepenie, niečo, čo nijako nekorešponduje s normálnym vývojom ľudských potrieb, čosi, čo nie je namierené len proti kresťanom a Božiemu ľudu, nielen proti Bohu a Zjaveniu, prípadne proti dielu Božieho stvorenia, ale proti samotnej idei Boha, proti Pravde samej. Je to čas apokalypsy, vzbury, satanského systému, provokácie *contro Deus e quod colitur*.⁴⁶ Je to skutočnosť, ktorú vidíme v dejinách ľudstva po prvýkrát, preto platí, že „tu nejde o niečo pochá-

Hnilicu je možné hovoriť o istom soteriologickom modeli, ktorého základné piliere by mohli byť schematicky vyjadrené nasledovne: Človek je stvorený s otvorenosťou pre Boha; na miesto Boha nastúpila pod vplyvom diavla vzbura proti Bohu (ateizmus); Boh v Kristovi platí výkupné; človek – kresťan je povýšený k spolupráci mariánskeho typu na vykúpení ľudstva modlitbou, zasvätením, obetami, utrpením a evanjelizáciou.

⁴² Porov. ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 14.

⁴³ Tamže, s. 5.

⁴⁴ Tamže.

⁴⁵ Tamže, s. 8.

⁴⁶ Porov. tamže, s. 14, 15, 16.

dzajúce z evolúcie ľudských dejín, ale o preternaturálny, satanský zá-
krok“.⁴⁷

Aj v tejto situácii je platné, že „Kristus zničil satanovo kráľovstvo, jeho silu a vplyv“,⁴⁸ ale Kristus chce, aby na jeho diele „mali všetci účasť a spolupracovali dobrými skutkami a sviatosťami a tak mohli načerpať a zaplatiť“.⁴⁹ Toto všetko „sú Kristove poklady, ale chce našu spoluúčasť, našu modlitbu, naše utrpenie, našu lásku“.⁵⁰ Platí, že „ateizmus dnes môžeme poraziť len vzájomnou láskou“.⁵¹ Je to láska, ktorou človeka miluje Kristus;⁵² zároveň je to láska ukrytá v materinskom srdci, ktorou miluje Mária svoje choré deti.⁵³

Boh chcel vziať najlepšiu časť zo svojej Matky. Preto hovoríme, že je najväčšou manifestáciou Boha, pretože celý zdroj – srdce Krista aj Márie je srdce Boha – Otca. Ale srdce Otca nemôžeme vidieť, aj keď ho Kristus zjavil v konkrétnej osobe... a keď nám hovorí o Otcovi. Ide o vznešenosť veľmi vzdialenú, aj v prípade Ježiša ako človeka a Boha. Ale Mária ako matka je blízka všetkým. Boh chce primäť matku, aby nám zjavila jeho Božie milosrdenstvo..., preto si vybral srdce matky.⁵⁴

Je to láska Ducha Svätého, ktorý „dáva zvláštne milosti tam, kde je komunizmus najodviazanejší“, pretože ide o útok proti Duchu Svätému a proti všetkému Božiemu;⁵⁵ ktorý na herézu komunizmu nevzbudzuje istú spiritualitu a istého svätého ako liek, ale samu Kráľovnú svätých;⁵⁶ ktorý naplnia „mnohé Márie“ a ktoré sú vedené Božou vôľou.⁵⁷ Jasne to vyjadruje Hnilica, keď konštatuje: „Fatima sa dá prirovnať k volaniu

⁴⁷ Tamže, s. 14.

⁴⁸ Tamže, s. 18.

⁴⁹ Tamže.

⁵⁰ Tamže.

⁵¹ Tamže, s. 19.

⁵² Tamže.

⁵³ Tamže, s. 23.

⁵⁴ Tamže, s. 11. Myšlienka, že srdce Márie je odrazom, či ikonou srdca milosrdného Otca, nachádzame vyjadrenú ešte konkrétnejšie v ďalších úvahách, ktoré vnútorne korešpondujú s neskorším vyjadrením dokumentu Medzinárodnej pápežskej mariánskej akadémie *Matka Pána* (2000) v bode 39: „Obidvaja, teda Otec i svätá Matka a len oni, sa môžu v sile základného a večného otcovstva a materstva, ktoré je darom milosti uštedreným v plnosti času, obrátiť na Ježiša a povedať: ‚Ty si môj milovaný Syn‘.“ ME-DZINÁRODNÁ PÁPEŽSKÁ MARIÁNSKA AKADEMIA, *Matka Páně: Památka – Přítomnost – Naděje*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

⁵⁵ POROV. ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 13.

⁵⁶ Tamže, s. 12.

⁵⁷ Porov. Tamže, s. 23.

mamy: pomôžte mi zachrániť moje deti, ktoré sú v nebezpečenstve, ktoré sú ateistami...⁵⁸ Pre toto všetko „bol nevyhnutý zásah Panny Márie“,⁵⁹ prišla, „aby nás zmobilizovala“,⁶⁰ aby „zmobilizovala všetky naše duchovné rezervy, pretože sme v stave vojny“,⁶¹ aby sme si vytvorili srdce matky⁶² a tak aby sme sa stali skutočnými kresťanmi:

Tu sa môže povedať, že nedá sa byť kresťanmi, ak nie sme mariánski. „Mariáni“ sú najlepší kresťania, pretože Mária, čo je ontologicky správne, bola najlepšou kresťankou. Preto tí, čo sa zasväcujú Márii a čo chcú byť ako ona, sú najlepšími kresťanmi, pretože sú pokorní, úplne vyprázdnení zo samých seba, sú služobníkmi a milujú Boha celým svojím srdcom.⁶³

Táto láska, ktorá je vnútornou dimenziou princípu spoluvykúpenia, sa prejavuje predovšetkým modlitbou za iných, zasvätením sa, obetovaným utrpením, evanjelizáciou a solidaritou s chudobnými. Všetkými týmito formami sa prejavuje nepochopiteľná veľkosť Božieho milosrdenstva, na ktorú Fatima odkazuje vo svojom bezpochyby odvážnom posolstve:

Posolstvo Fatimy podčiarkuje práve toto... je to odvážne, ale som presvedčený, že je to správne: Boh dnes vo svojom milosrdenstve, ktoré je od večnosti, zjavuje prostredníctvom Máriinho srdca, prostredníctvom týchto odkazov, že je pripravený odpustiť a spasíť všetkých, aj najväčších hriešnikov, ateistov (ktorí sú horší než pohanovia: „pohan v porovnaní s militantným ateistom je nielen zdravý, ale svätý“⁶⁴), tých, čo sú takmer posadnutí satanom a nenávisťne bojujú proti Božiemu

⁵⁸ Tamže.

⁵⁹ Tamže, s. 14.

⁶⁰ Tamže, s. 13.

⁶¹ Tamže, s. 25.

⁶² Porov. tamže, s. 23.

⁶³ Tamže, s. 25.

⁶⁴ Tamže, s. 50. Toto do veľkej miery provokatívne vyjadrenie chce len preťmočiť náuku Pia XII., ktorý považuje za najťažší hriech, akého sa môže človek dopustiť, nenávisť proti Bohu a boj proti jeho legitímnym predstaviteľom. V tomto zmysle je ateizmus totálna opozícia a je zločinom, ktorý sa aktívne uskutočňuje. Pozitívne hodnotenie pohanov má aj svoje antropologické zdôvodnenie: „V pohanoch napriek tomu, že nepoznali Krista, ostala prirodzená túžba nasmerovaná na Boha a hľadajú ho. Nie je treba ich obracať, ale stačí ich len nasmerovať k Bohu, pretože ho hľadajú... Právý Boh je jeden a preto všetky úkony adorácie idú smerom k nemu. Aj mohamedán môže konať zásluhné skutky, môže sa spasíť, ak jeho pravda, ktorú spoznal, ide smerom k absolútnej Pravde, ktorou je Kristus.“ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 50.

plánu, jeho láske a stvoreniu. Boh je pripravený zachrániť ich, odpustiť im bez akejkoľvek – hoci i minimálnej zásluhy – pod podmienkou, že sa nájdu iné duše, ktoré zaplatia, ktoré budú ich spasiteľmi, spoluvykupiteľmi, spolu s jediným vykupiteľom, ktorým je Kristus. Toto sa dnes ukazuje ako zrejmé a jasné v širokej miere.⁶⁵

3. ZÁKLADNÉ FORMY SPOLUPRÁCE KREŠŤANOV NA VYKÚPENÍ⁶⁶

3.1 Modlitba

O zástupnej modlitbe (modlitbe za iných alebo za bratov – *pro fratribus*)⁶⁷ biskup Hnilica hovorí, že ide o najlepšiu modlitbu

pretože ak sa modlíme za nás samých, moja modlitba by mohla byť egoistická, ale ak sa modlím za svojich nepriateľov, za tých, čo sú v nebezpečenstve zatratenia, vtedy je moja modlitba oveľa kresťanskejšia, pretože je skutkom lásky a je skôr vypočutá Bohom, než modlitba za seba samého.⁶⁸

Dôvod, pre ktorý nemyslieť v modlitbe primárne na našich príbuzných, ani na duše v očistci, ale práve na duše tých, ktorí najviac potrebujú Božie milosrdenstvo je ten, že „Pán Boh nezabudne ani na nás, ani na príbuzných, ani na duše v očistci, keď sa mu obetujeme za druhých“.⁶⁹

Biskup Hnilica pripomína, že dôležitým posolstvom Fatimy je výzva ku každodennej modlitbe, ale zvlášť k modlitbe posvätného ruženca. Aby bola táto výzva správne pochopená a uvedená do praxe, uvádza tri zdôvodnenia: 1. Meditovaním tajomstiev ruženca premýšľame a užívatňujeme celé mystérium večnej spásy: vtelenie. 2. Ako sa srdce Panny Márie pri meditácii tajomstva vtelenia stávalo podobnejším Ježišovi, tak vedie i nás, aby toto tajomstvo aj v nás ožilo a tým sme sa aj my

⁶⁵ Tamže, s. 60.

⁶⁶ Formy aplikácie teologického princípu spoluvykúpenia do kresťanskej každodennosti Pavol Mária Hnilica predstavuje predovšetkým v homíliách, príhovorochoch, zamysleniach či povzbudeniach. Keďže väčšinou ide o texty duchovno-paranetické, je v nich naratívnosť (ktorej je vlastná obraznosť) základnou charakteristikou. Nemožno ich však hodnotiť oddelene od jeho textov teologických, pretože vytvárajú jeden celok.

⁶⁷ Latinské spojenie „*pro fratribus*“, vyjadrujúce primárne spoluvykupiteľskú aktivitu kresťanov pochádza z 1. Jánovho listu 3,16: „Čo je láska, poznali sme z toho, že on položil za nás svoj život. Aj my sme povinní dávať život za bratov.“

⁶⁸ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 25.

⁶⁹ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Kážeň* 2. 9. 1984, s. 4.

stali podobnejšími Ježišovmu Srdcu. 3. Modlitbou Ave Mária, tým, že obnovujeme pozdrav archanjela Gabriela, vyprosujeme od Panny Márie, aby sa jej materstvo rozšírilo na Cirkev a na celé ľudstvo.⁷⁰ Cieľom tejto dennej praxe je, aby sa kresťan stal Máriou, a teda živým ružencom, či už je dieťaťom alebo dospelým, či jednoduchým alebo vzdelaným. Tak naplníme naše duše, rodiny, mestá, pracovné prostredia Máriou, jej ‚fiat‘ – jej duchom velebiacim Boha – v konečnom dôsledku Bohom samotným, ktorý všetko naplňa.⁷¹

3.2 Zasvätenie

V súvislosti so zasvätením sa Panne Márii, ktorého najhlbšie dôvody pozná len Boh a preto ich človek nemá skúmať,⁷² autor učí, že zasvätiť sa znamená privlastniť si jej srdce, ktoré hovorí ‚fiat‘, srdce, ktoré je verné Bohu, srdce v ktorom je pokora a láska.⁷³ Ide o zasvätenie samých seba, ale aj iných (napríklad celého Ruska). Na otázku, čo znamená zasvätiť niekoho druhého, odpovedá Hnilica: „Ako môžem zasvätiť niekoho druhého? Iba tak, že sám seba zasväťím za neho. Ako sa Kristus zasvätil alebo obetoval pre druhých, pre vykúpenie sveta, tak aj my sa máme obetovať, zasvätiť za iných“.⁷⁴ V podobnom duchu sa nesú aj ďalšie slová o zasvätení: „Zasvätenie iných Panne Márii alebo celého ľudstva, ktoré Boh dnes chce, istým spôsobom nie je posledným cieľom, pretože... Pan-na Mária nás odovzdáva Ježišovi, jej synovi a Synovi Otca.“⁷⁵

⁷⁰ Porov. ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, „Consacrazione a Maria,“ in *Varie* 11, s. 9.

⁷¹ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, „Rosario 14. 7. 1976,“ in *Varie* 27.

⁷² „Prečo sa zasvätiť Márii? Pretože Boh to tak chce, my nemôžeme skúmať Božie plány.“ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 53.

⁷³ Tamže, s. 26.

⁷⁴ Tamže, s. 52. V súvislosti s aktom zasvätenia v inej konferencii hovorí o podmienkach zasvätenia, aby nebolo prázdnu formulu: „Zasvätenie má byť pripravené, nestačí liturgický akt; treba, aby každý biskup ho pripravil vo svojej diecéze, každý otec vo svojej rodine. Bude to návrat ku dňu Turíc, k jednote počiatkov, kde boli Mária a apoštolí zjednotení v modlitbe a tu máme tie isté prvky, čiže Máriu a pápeža zjednoteného so všetkými biskupmi v modlitbe.“ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, „La consacrazione al Cuore Immacolato di Maria,“ in *Zbierka mariánskych textov, Fatima, Amsterdam, Miscellanea*, s. 9.

⁷⁵ ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 55.

3.3 *Obeta*

Pozvanie ku každodenným obetám autor dokumentuje na príklade troch fatimských detí, ktorých sa Panna Mária pýtala, či chcú prijať všetky kríže, ktoré im Pán pošle. Nejde tu o mimoriadne kríže, ale tie, ktoré majú každodenný charakter. Tým chce povedať, že „v Božom pláne jestvuje istý plán posvätenia, vďaka ktorému nám nebudú nikdy chýbať kríže každý deň“.⁷⁶ Fatimské posolstvo prijaté deťmi, ktoré nevedeli čítať ani písať, znamená „obetovať obety a modlitby nie za dobrých, ale za zlých... za tých, čo sa nemodlia, neveria, nemilujú Boha“.⁷⁷ Znamená to modliť sa spolu s fatimskými deťmi modlitbu anjela, ktorá komplexne vystihuje posolstvo Fatimy, a tým je odčinenie (náhrada), čiže „všetko v službe druhým a pre ich večnú spásu“.⁷⁸

Biskup Hnilica podáva aj praktický návod na podobné skutky seba-záporu: „Treba uskutočniť toto: každý kresťan nech daruje evanjelium svojmu bratovi, ktorý je bez evanjelia. Každý kresťan tým, že ušetrí na zmrzline, káve, a môže prispieť aj modlitbou. Malá obeta je príjemnejšia Pánovi... než miliardový šek.“⁷⁹ Veľkým prejavom obetovaného utrpenia je znášanie prenasledovania, o ktorom hovorí nádherné slová:

Nikto nemôže zasluhovať pre spásu druhých toľko, ako jediný prenasledovaný pre vieru, mučeník, kde Kristus obnovuje vlastné prenasledovanie... Mučeník je Kristus, ktorý obnovuje svoju obetu. Je to nová omša... Prečo Boh dovolí toto prenasledovanie? Pretože svet je dnes viac ako inokedy vzdialený od Boha a potrebuje vykúpenie. Kristus musí platiť vo svojich údoch za týchto bratov, ktorí prenasledujú a sú zatratení. Toto prenasledovanie, ktoré vypuklo, chápeme vo vzťahu k spásu, tak ako bolo nutné prenasledovanie Krista. Vidiac to takto, viac sme sa necítili stratení alebo potrestaní či bití, ale privilegovaní, že môžeme byť s Kristom na kríži z rovnakého dôvodu ako on, aby sme platili nie len za nás samých, ale za iných... Iba utrpenie nevinných má výkupnú cenu, ako Kristus bol nevinný.⁸⁰

Takže Fatima pozýva prijať každý kríž, ktorý Pán posiela. Treba mať stále na zreteli „takmer rúhavú“ mienku, že „ak Pán posiela prenasledova-

⁷⁶ Tamže, s. 3.

⁷⁷ Tamže, s. 3–4.

⁷⁸ Tamže, s. 4.

⁷⁹ Tamže, s. 34.

⁸⁰ Tamže, s. 62.

nie, je On prvým režisérom, o tom netreba pochybovať“.⁸¹ Pretože „tak ako bolo prenasledovanie nevyhnutné pre Krista, tak je nevyhnutné aj pre Cirkev, aby bola Kristovou Cirkvou a aby pokračovala v Kristovom poslaní“.⁸²

3.4 Chudoba a súcit s chudobnými

Silne prorocky vyznieva aj Hnilicova výzva, pochádzajúca z fatimského princípu spoluvykúpenia, k sociálnemu cíteniu a zaangažovanosti, ktoré pramenilo z viery a z rodinnej výchovy. To je podľa Hnilicu „pravý kresťanský komunizmus“, ktorý znamená, že máme spoločnú dušu aj srdce a že máme radosť darovať niečo nie z donútenia.⁸³ Schopnosť spravovať materiálne dobrá pre spoločné dobro považuje Hnilica za charizmu.⁸⁴ Ide o správu ekonomických statkov v zhode s úmyslom Stvoriteľa, ktorý „nechcel, aby zem bola stvorená a využívaná len niektorými, ale stvorenie je pre všetkých, pre spoločné dobro a má slúžiť všetkým podľa potrieb“.⁸⁵ Takto postavená sociálna náuka Cirkvi inšpirovaná Fatimou znamená vážne dôsledky pre život v Cirkvi: „V štruktúre Cirkvi sa musíme oslobodiť od týchto príliš ľudských vecí, musíme sa oslobodiť od vytvárania zdania, že sme bohatí.“ Ak je medzi obsahom kázania a životom zásadný rozdiel (aj vo veci chudoby), tak ide o herézu: „Sme heretici, nie katolíci... Nie náukou evanjelia, ktorú vyučujeme čisto, ale svojím životom, svojím svedectvom.“⁸⁶ V tomto zmysle Hnilica nabáda nielen dávať dvoj-trojdnú polievku chudobným, ale aj ich pozvať ku stolu vo viere, že je v nich prítomný Kristus.⁸⁷

⁸¹ Tamže, s. 63. Toto „takmer rúhavé“ chce povedať, že nie Brežnev alebo Lenin, ale že „toto chcel Boh, Otec, ktorý nás chcel postaviť do novej reality..., toto všetko boli nástroje, tak ako nimi boli Pilát, Judáš... Prvým režisérom je Pán Boh.“

⁸² Tamže, s. 64.

⁸³ POROV. ARCHÍV BISKUPA PAVLA HNILICU, *Essenza di Messaggio di Fatima*, s. 39.

⁸⁴ Porov. tamže, s. 40.

⁸⁵ Tamže, s. 41.

⁸⁶ Tamže, s. 42.

⁸⁷ Porov. tamže, s. 44.

3.5 Evanjelizácia

Na konci úvah stojí téma evanjelizácie, ktorá je zhrnutím všetkého, čo Hnilica povedal o hlavnom princípe Fatimy – spoluvykúpení: „Toto, čo sme povedali, je už evanjelizácia, pretože Kristus nás vykúpil nie tak kázaním, ako svojou smrťou na kríži.“ Základná výpoveď o evanjelizácii teda je: „prikázanie k evanjelizácii je ovocie smrti a vzkriesenia“⁸⁸ a je to slávnostnejšie prikázanie než prijal Mojžiš na Sinaji. Z toho vyplýva, že „k napĺňaniu tohto príkazu nepotrebujeme nijaké ľudské povolenie. Ak nás posielajú Ježiš, Pán neba a zeme, ak nás posielajú on, tak nám dá všetko, čo potrebujeme, aby sme ho naplnili, nie Lenin ani Brežnev“.⁸⁹ Takýchto odvážnych hlásateľov – mučeníkov tvorí, vyberá a posielajú Ježiš, preto je potrebné modliť sa:

Kríza povolání je matematické potvrdenie, že sme zanedbali logiku evanjelia, a namiesto toho, aby sme dali prednosť modlitbe, stavali sme mnohé krásne semináre, ale zanedbali sme modlitbu... Sami sme sa odzbrojili od našej atómovej bomby, ktorou je modlitba a utrpenie.⁹⁰

Platí teda, že „ak kresťan nie je misionár, nie je kresťanom“, ⁹¹ preto sa má nechať inšpirovať Máriou, ktorá je „prvá misionárka po Kristovi aj pred Kristom“:⁹² „Panna Mária sa svojím fiat dala hneď do služby vykúpenia bratov. Hneď išla k príbuznej Alžbete a svojou misionárskou cestou posvätila Jána Krstiteľa... Panna Mária bola úplne v službe evanjelia“.⁹³ Toto povolanie neznesie zanedbanie ani vo vzťahu k nepriateľom, pretože tak, ako zanedbanie lekárskej starostlivosti je podľa civilného zákona trestné, tak podľa Božieho zákona ide o ešte vážnejšiu chybu, pretože ide o večný život.⁹⁴ Autor teda nabáda, aby sme urobili všetko, čo je potrebné pre spásu nepriateľov (komunistov), čo obsahuje najmä napomenutie, že sú v nebezpečenstve, a ak je to neúčinné, tak modlitbu a obeť: „Boh

⁸⁸ Tamže, s. 29.

⁸⁹ Tamže.

⁹⁰ Tamže, s. 31.

⁹¹ Tamže.

⁹² Tamže, s. 35.

⁹³ Tamže.

⁹⁴ Porov. tamže, s. 37.

nám dal srdce Matky, ktorá ich hľadá, pretože ich miluje; napomína svoje deti, pretože ich miluje.“⁹⁵

ZÁVER

Osobnosť biskupa Pavla M. Hnilicu je nepochybne zaujímavá z rôznych aspektov: je pozoruhodný ako svedok komunistického prenasledovania, ako významný hierarcha v ústredí Cirkvi, ako blízky priateľ pápeža Jána Pavla II., ako výnimočný reprezentant slovenského exilu, ako vzácna duchovná osobnosť, ale aj ako zanietený apoštol mariánskej úcty a v neposlednom rade aj ako teológ. V úsilí o zhrnutie jeho teológie vnútorne prepojenej s jeho životom (biografiou) je nutné podotknúť, že ako zapálený ohlasovateľ fatimského posolstva bol v istom zmysle kerygmatickým teológom, kazateľsky ohlasujúcim spásu v Kristovi, ktorá neuzatvára možnosť ľudskej spolupráce, no naopak, umožňuje ju. Jeho soteriológia a s ňou vnútorne prepojená mariológia má kerygmatický ráz, čím sa v istom zmysle približuje k svojmu jezuitskému spolubratovi z Innsbrucku Hugovi Rahnerovi (1900–1968), a to v jeho snahe o teológiu, ktorá by nebola čistou vedou, ale ohlasovaním spásy. Tá predpokladá ako živý a determinujúci princíp kňazskú existenciu s plným vedomím poslania ohlasovať zvesť.⁹⁶ Kerygmatickú črtu má i jeho teologický jazyk, ktorý je homiletický, avšak nie v zmysle bohoslužobnej meditácie, lež v zmysle teologického žánru – jeho cieľom je teologicky sa prihovoriť aj nevedeckému publiku s úmyslom napomôcť rastu viery.⁹⁷ Jeho teologicko-spirituálne reflexie, ktorých zámerom je v sile *Mysterium Christi* pohnúť srdcia poslucháčov k živej viere, používajú jazyk kerygmy, ako ho opisuje otec kerygmatiky, resp. teológie kázania:

Kerygma znamená: kázanie Božích pravd zjavených v tých súvislostiach, v ktorých o nich premýšľala a tiež kázala božská Múdroseť presne tým spôsobom, ktorým Cirkev od počiatku kázala Božie zjavenie vo svojom riadnom Magistériu... Z formálneho uhla pohľadu to znamená: kázanie tým istým spôsobom a tými istými slovami, ktorými Boh ráčil kázať toto všetko nám. A teda slovami a s jednoduchosťou Svätého písma, s jednoduchou hĺbkou učiacej Cirkvi, s najlepšími

⁹⁵ Tamže, s. 38.

⁹⁶ Hugo RAHNER, *Una teologia della predicazione*, Brescia: Morcelliana, 2015, s. 14.

⁹⁷ Porov. Vojtěch JANŠTA, *Christologické a ekleziologické inspirace v díle Huga Rahnera*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017, s. 312.

príspevkami tej teológie, ktorá od počiatku čerpala z katechézy: s koncepciou jednoduchosťou patristickej teológie, ako je obsiahnutá v kerygmatických spisoch otcov... Kázanie v sile koncepcnej jasnosti veľkých scholastikov. A nakoniec, kázanie, utvárané liturgiou a jej formami, ktoré sa rozvíjali v klasických časoch kerygmatickej teológie.⁹⁸

Treba tiež dodať, že silným inšpiratívnym prameňom a zároveň jednotiacim prvkom jeho teologicko-duchovných narácií bola udalosť fatimského zjavenia (1917), ktorej interpretácia nikdy neprekračovala limity ortodoxie, stanovené Magistériom. To platí jednak pre jeho mariológiu, jednak pre jeho kristológiu (bytosťne spätú so soteriológiou), ako aj pre ďalšie oblasti teológie, ktoré tematizoval: ekleziológiu, sakramentológiu, eschatológiu, angelológiu a pod.

Spolu s Hugom Rahnerom by bolo možné povedať, že Pavol M. Hnilica si jasne uvedomuje skutočnosť, že „dráma spásneho plánu sa neuskutočňuje v blažených, neopísateľných výškach čistej spirituality, ku ktorým sa približujeme s nostalgiou vyvierajúcou z hlbok slabostí a biedy tela“, ale naopak, „tu dole, medzi nami, v pokolení Adamovom, si Logos postavil svoj stánok (Jn 1,14)“.⁹⁹ Preto má jeho rozprávanie o spásе a následne o spoluvykúpení zapustené korene v biblickej protológii a konáre vystiera až k eschatologickým koncom s nádychom biblickej apokalyptiky. Centrálnou udalosťou drámy ľudského hriechu a spásnych dejín je vtelenie Božieho Syna a jeho spásne utrpenie. Je zrejmé, že pri týchto kľúčových udalostiach spásnych dejín nie je možné prehliadnuť jedinečnú úlohu Panny Márie – Božej Matky, ženy stojacej pod krížom a Apokalyptickej ženy. Ak však Hnilica hovorí o spoluvykúpení, nikdy nie spôsobom, ktorý by zatieňoval jedinečnosť vykupiteľského a prostredníckeho diela Ježiša Krista. Tým dokazuje viac ako len intuitívny súlad s relevantnými teológmi svojej doby, ako bol napríklad J. Galot ponúkajúci objasnenie vzťahu Máriinho a Kristovho prostredníctva: „Dôležité je dobre definovať jedinečnosť: prostredníctvo Krista je jedinečné, nie v tom zmysle, že by znemožňovalo každé ďalšie prostredníctvo, ale v tom zmysle, že každé ďalšie prostredníctvo závisí na ňom a z neho odvodzuje svoju hodnotu.“¹⁰⁰ Rovnako je možné v Hnilicových tézach o Máriinom a následne ľudskom spoluvykupiteľskom ko-

⁹⁸ RAHNER, *Una teologia della predicazione*, s. 13–14.

⁹⁹ RAHNER, *Una teologia della predicazione*, s. 113.

¹⁰⁰ Jean GALOT, *Maria. La donna nell'opera della salvezza*, Roma: Pontificia Università Gregoriana, 2005, s. 277.

naní rozpoznat echo neskôr spracovanej náuky G. Greshaka. Podľa nej je spásne dopĺňanie toho, čo chýba Kristovmu utrpeniu pre Kristovo telo (porov. Kol 1,24), esenciálnou úlohou a povolaním každého človeka.¹⁰¹

Ak sme teologické dedičstvo biskupa Hnilicu prirovnali ku kerygmatickému prúdu, potom našu tézu potvrdzuje aj ideová spriaznenosť s mariologickou reflexiou Huga Rahnera o Márii ako Apokalyptickej žene.¹⁰² Na základe prezentovaných výstupov našej štúdie možno povedať, že z celej kazateľsky orientovanej mariológie Pavla M. Hnilicu vyžaruje presvedčenie o spásnej úlohe Ženy (a spolu s ňou i kresťanov, v ktorých sa krstom rodí Kristus a je v nich prenasledovaný aj oslávený) v posledných časoch, ktoré autor vnímal ako anticipačne prítomné v dobách prenasledovania kresťanov počas obdobia červeného draka, tzn. komunizmu.

Mariológiu, ktorú Hnilica vyvážene umiestňuje do soteriológie, pričom neprehliada jej vnútornú spojitosť s ekleziológiou (v duchu Druhého vatikánskeho koncilu zvlášť s jej sviatostným rozmerom),¹⁰³ je právom možné považovať za relevantný príspevok k stále živej diskusii o Máriinej spolupráci na vykupiteľskom diele Ježiša Krista. Jeho náuka nielen o mariánskom, ale aj univerzálnom kresťanskom spoluvykúpení, náuka vystavaná na podklade biblickej, teologickej, magisteriálnej i mystickej

¹⁰¹ „Božie dielo, ktorým sa uskutočňuje communio, nie je ukončené... Človek bol uschopnený byť aktívnym spolupracovníkom a uskutočniť vykúpenie či už vo svojom vlastnom vykúpenom živote, alebo vo svete, aby bol celý zasiahnutý Božou spásou... Spása je na jednej strane uskutočnená: moc hriechu a smrti je zlomená, Božie ‚áno‘ človeku je definitívne spečatené, Boh a človek sú na celú večnosť intímne zjednotení. Na druhej strane však zostáva úloha, ktorú človek musí vyriešiť. Ide o napredovanie a spolu-uskutočnenie missio (poslania) Božieho Syna vo svete. A keďže išlo o missio extrémneho poníženia, aj missio veriaceho nemôže byť iného druhu: vykúpenie môže byť uskutočnené iba vtedy, ak sa učeník postaví na to miesto, ktoré si vybral jeho reprezentant (Kristus), čiže na miesto posledné... Takto ‚dopĺňame, čo chýba Kristovmu utrpeniu pre Kristovo telo, ktorým je Cirkev‘ (Kol 1,24). Je to tvrdenie, ktoré ľahko môže byť zle pochopené. ‚Dopĺňame‘ znamená, že my jeho konanie robíme ‚úplným‘, [...] robíme všetko, aby jeho konanie dosiahlo cieľ v nás aj iných. Výraz ‚čo chýba Kristovým utrpeniam‘ neznamená, že Kristovo konanie by nebolo dostačujúce, ale znamená, že možnosti, ktoré sú ukryté v zástupnom Kristovom konaní, musia byť uskutočnené – takými nie sú, kým nie je v nás a vďaka nám všetko zlo a všetko smrteľné vo stvorení prekonané a kým sa všetky stvorené veci nenachádzajú v definitívnom spoločenstve s Bohom a medzi sebou.“ Gisbert GRESHAKE, *Il Dio unitrino*, Brescia: Queriniana, 2000, s. 413–415.

¹⁰² Porov. Hugo RAHNER, *Mária a Cirkev*, Trnava: Dobrá kniha, 1997, s. 112.

¹⁰³ *Lumen Gentium* 1, 63.

tradície posúva túto problematiku zo stavu „zákopovej vojny“ na pôdu serióznej teologickej diskusie, ktorú možno vnímať aj v našom prostredí. K danej problematike sa relevantne vyjadril napríklad C. V. Pospíšil – na túto pravdu nenazerá cez ideologickú prizmu, ale striktne teologicky, priznávajúc danej mariánskej matérii váhu a opodstatnenosť, ktorej patrí najvyšší stupeň záväznosti, hoci sám sa za jej dogmatické definovanie z ekumenických dôvodov neprihovára.¹⁰⁴

Hnilicom naznačený soteriologický kontext úvah o spoluvykupiteľskom poslaní Panny Márie sa zdá byť vytýčením teologicky akceptovateľnej cesty pre vecnú a poctivú diskusiu. Celkom určite sa dá, a to i v zmysle soteriologických úvah C. V. Pospíšila, téma spásy človeka považovať za nespochybniteľné znamenie čias. Je zrejmé, že aj postmoderný človek prejavuje túžbu po spáse, avšak skôr v zmysle „spásy podľa človeka“, ako „spásy podľa Boha“,¹⁰⁵ čo konkrétne znamená, že pod spásou rozumie viac holistickú harmóniu s kozmickými energiami, či eko-psycho-somatickú spokojnosť, wellness,¹⁰⁶ alebo nejakú formu

¹⁰⁴ Domnievame sa, že Pospíšilova mariológia ponúka aj ekumenicky akceptovateľné zdôvodnenie titulu Spoluvykupiteľka. Naše tvrdenie stojí na silnom autorovom vyjadrení: „Keby Mária z Nazareta nepredstavovala nijaký špecifický prínos pre naše poznanie Boha, potom by nebolo možné mariológiu vnímať ako teologickú disciplínu v pravom zmysle slova a rôzne mariánske pojednania by patrili výhradne do oblasti hagiografie a hagiografickej špekulácie s výrazne spirituálne-pedagogickým zameraním. [...] Mária je skutočným prínosom pre naše poznanie imanentnej Trojice.“ Autor neostáva len pri tvrdení, ale s jemu vlastnou teologickou precíznosťou odhaľuje, ktoré Božie črty zjavuje práve Panna Mária. Ctirad Václav Pospíšil, *Mária – materská tvár Boha*, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladateľstvá, 2004, s. 20, 109. Týmto autor sám potvrdzuje mienku mnohých súčasných mariológov (Stefano de Fiores, René Laurentin, Ignace de la Potterie, Bruno Forte, dokument Medzinárodnej pápežskej mariánskej akadémie *Matka Pána. Pamiatka – prítomnosť – nádej*, zvlášť bod 21), ktorí Máriu vkladajú do intímneho vzťahu s Božím zjavením. V ich dielach je Mária označená ako: časť odzrkadľujúca celok, mikrotejiny spásy, ikona celého kresťanského tajomstva, syntéza všetkých predchádzajúcich zjavení v Božom ľude, kľúč ku kresťanskému tajomstvu. Ak teda Panna Mária prispieva k hlbšiemu poznaniu spásonosnej zjavenej pravdy, je možné v intenciách soteriologických modelov, ktoré spásu vykladajú ako zjavenie Božej pravdy (jánovsky a patristicky inšpirované modely), povedať bez vážnejších obáv, že Mária ako spoluzjaviteľka je zároveň Spoluvykupiteľka. Domnievame sa, že kontext Božieho zjavenia dáva mariánskemu titulu Spoluvykupiteľka žiaducu ekumenickú akceptovateľnosť.

¹⁰⁵ Porov. Ctirad Václav Pospíšil, *Ježiš z Nazareta, Pán a Spasiteľ*, Praha: Krystal OP – Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladateľstvá, 2006, s. 291.

¹⁰⁶ Michael Fuss, „Il benessere come salvezza nel New Age,“ in *La salvezza degli altri*, ed. Maurizio Gronchi, Cinisello Balsamo: San Paolo, 2004, s. 205–215.

vnútrodejnej prosperity, ktorú možno zakúšať. Sme teda svedkami túžby po spáse a zároveň toho, čo sv. Ján Pavol II. pomenoval „sekularizáciou spásy“, ¹⁰⁷ a to aj uprostred kresťanských komunít.

Ak teda postmodernu (aj postmodernou preformátované kresťanstvo) definuje paradigma radikálnej subjektivity, zážitkovosti, duchovného konzumu, egocentrickej uzavretosti do seba, nezáujmu o druhých, sekularizovanej spásy podľa človeka, nevôľa voči spáse podľa Boha, nechť voči eklesiologicko-sviatostnému sprostredkovaniu spásy, uzavretosť pred kristologicko-telesnou dimenziou spásy (cez život a utrpenie), odmietanie kríža a pavlovského dopĺňania toho, čo chýba Kristovmu utrpeniu (porov. Kol 1,24), príklon k pneumatológii odtrhnutej od kristológie, k interpretácii spásy ako užívania Boha a ľahkého života bez prekážok, tak je vo všetkej pokore možné priznať, že v Cirkvi trvale prítomná náuka o jedinečnej forme Máriinej spolupráce na vykúpení v jej najhlbšom soteriologickom význame nie je otázkou esteticko-dekoratívnou (korešpondujúcou s religióznym sentimentalizmom), a preto otázkou ľubovoľnou, ale otázkou existenciálne naliehavou a teologicky opodstatnenou. Zvlášť, ak súčasný západný blahobyť, ideovo spojený s potomkami extrémnej politickej ľavice, zjavuje dnes, ako aj v časoch P. M. Hnilicu svoju antikresťanskú až militantnú povahu. Na túto spásnu dimenziu náuky o vykúpení, a teda i na jej kairológickú naliehavosť, celkom prorocky poukazoval P. M. Hnilica. ¹⁰⁸ Možno aj v zmysle slov Tomáša Špidlíka, ktorý bol jeho rímskym spolupútnikom a kňazským priateľom:

Ludia sa musia stať „spoluspasiteľmi“ samých seba aj celého ľudského rodu. Matka, ktorá bola spasená od prvého okamihu svojej existencie, sa stáva Spoluvykupiteľkou od okamihu, kedy bola naplnená milosťou. Milosť nie je mŕtvym darom. Je životom. Život znamená činnosť, konanie. Navyše je účasťou na živote Krista. Má rovnakú charakteristiku: prináša spásu. Môžeme rozlíšiť dva logické momenty: Kristus zachraňuje Máriu a spoločne s ňou zvyšok sveta. Obidva prvky sú dobre vyjadrené v patristickom učení o Márii ako novej Eve. Pri prvom stvorení sa Eva narodila z Adamovho rebra, mala svoj pôvod v ňom – v diele Stvoriteľa. No hneď sa stáva jeho nerozlučnou spoločníčkou a začína s ním žiť na zemi. V druhej

¹⁰⁷ JÁN PAVOL II., *Redemptoris missio*, 11, <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/redemptoris-missio> [zverejnené 7. 12. 1990, cit. 14. 3. 2021].

¹⁰⁸ Porov. Ľubomír HLAD, „Teologický komentár,“ in *Panna Mária v Božom pláne spásy*, Andrej Mária Čaja, Nitra: Publica, 2018, s. 277.

epoche sveta nový Adam – Kristus – stojí pred Božími očami úplne dokonalý. Pre jeho zásluhy Mária – nová Eva – vychádza vo svojej neporušenosti ako jeho verná spoločníčka v diele spásy.¹⁰⁹

**Co-redemption as the Essence of the Mariology of Pavol M. Hnilica
as Inspired by the Messages of Fatima**

Keywords: Hnilica; Communism; Mariology; Co-redemption

Abstract: The life of Bishop Hnilica – a Jesuit, a secretly consecrated bishop who ordained an important figure of the underground Church J. Ch. Korec – who became a legend mainly because he initiated works of evangelization and solidarity, especially with the Church under the oppression of the Communist regime – was existentially connected with the event and messages of the apparitions in Fatima. This study aims to describe the basic pillars of his mariology, internally connected with soteriology, on the basis of archival materials (sermons, lectures, speeches). There will be a focus on his preferred term "co-redemption". An analysis of his thinking leads to the conclusion that the concept of co-redemption – according to Bishop Hnilica the prophetic core of Fatima – does not go beyond Catholic orthodoxy, but is an impetus for an updated interpretation of St. Paul's idea of Christian complementation by his own suffering of what is lacking in the afflictions of Christ on behalf of his body, which is the Church (cf. Col 1:24). In this way, his theology of proclamation can be seen as an inspiring contribution to the mariological discussion of Mary's participation in the work of redemption.

doc. ThDr. Lubomír Hlad, PhD.
Katedra náboženských štúdií
FF UKF
Tr. A. Hlinku 1
94901 Nitra
lhlad@ukf.sk

¹⁰⁹ Tomáš ŠPIDLÍK, *Svatý rok milosrdenství*, Velehrad: Refugium, 2015, s. 169.